
Oppbygging av siden [2.3]

Sidenavn

- 2.3.1 ELMER krever at alle skjemasider har en «overskrift», et forståelig navn som sammenfatter hva som behandles på siden. Det er ikke nødvendigvis dette navnet som kommer fram i venstremenyen. Kravet til *meny*teksten er at den skal beskrive sidens *temaer* [1.1.3]. I prinsippet kan vi bruke et forenklet kortnavn der, hvis hele sidenavnet blir ubehagelig langt i et smalt menyfelt. I så fall skal kortnavnet gjentas i parentes bak sidenavnet på den aktuelle skjemasiden. Antakelig er dette sjelden en aktuell problemstilling. Klarer vi å finne et *kort*, dekkende fellesbegrep til bruk i menyen, er det neppe noen grunn til å utbrodere det mer i selve sidenavnet.

Siden *skjemanavnet* skal plasseres øverst på skjemasiden [1.3.4] er det naturlig å plassere sidenavnet rett nedenfor.

Følg utfyllerens logikk

Når du ringer til en tjenesteleverandør, møter du ofte en talemaskin som gir deg en slags sideoversikt, eller hovedvalg for videre ruting av samtalen. Ofte er det valgene «Tast 1 for salg, 2 for support» osv. Men du ringer jo aldri for salg. Du ringer eventuelt for *kjøp*. Det er de i den andre enden som selger. Det er aldri lett å forestille seg verden sett fra en annens ståsted. Hvis du behersker den kunsten, har du også gode forutsetninger for å følge utfyllerens logikk når du bygger opp skjemaet.

- 2.3.2 ELMER krever at spørsmålenes rekkefølge tar hensyn til en «naturlig logikk» innenfor siden, og nevner spesielt «fra det første til det siste» og «fra delene til helheten». Det kan dreie seg om helt enkle prinsipper som å spørre om tall for januar først og desember sist, om fjoråret før dette året og om kroner pr. utgiftspost før samlede utgifter. ELMER vil også at rekkefølgen av alle elementer skal følge en naturlig leseretning fra venstre til høyre, ovenfra og ned. Så langt har nok utfyller og skjemautvikler samme oppfatning av hva som er logisk rekkefølge i vår del av verden.

- 2.3.3

Vi skal heller ikke glemme den pedagogiske betydningen av å presentere et logisk *raisonnement* i riktig rekkefølge. Utfylling av tallstørrelser fram mot et sluttresultat er et typisk eksempel, men det hender også ellers at besvarelsen av *ett* felt krever forståelse som brukeren opparbeider seg under arbeidet med *et annet*. Det er her brukervinklingen blir viktigst og vanskeligst. Det er fort gjort å overse at brukeren mangler den innvidde skjemakonstruktørens forkunnskap.

Figur 1 viser et skjema hvor jeg, som ukyndig bruker, skal ta stilling til om jeg ønsker å yte en innsats på ett, to eller tre *fagfelt* (utsnitt 1). Men fagfelt kan være så mangt. Hvordan det avgrenses og defineres er rimeligvis avgjørende for *hvor mange* jeg føler meg kompetent til å delta på. Så snart et av svaralternativene er valgt for antall, spretter det fram nye felter før neste spørsmål (utsnitt 2). Der kommer en instruktiv nedtrekksliste over aktuelle fagfelt, med tilpassede valg av undergrupper på linjen nedenfor. Her ser jeg fagområdene svart på hvitt, og vet straks om jeg har kompetanse på ett eller flere av dem.

Figur 1: Hva er et fagfelt? Utdrag fra nettskjema

Problemet er altså at spørsmålet om *antall* må besvares før forklaringen kommer. Det er selvsagt mulig å endre antallet når det begynner å gå opp for brukeren hva man mener med fagfelt, men det er skapt en unødvendig uklarhet. Hjelpeteksten til det øverste spørsmålet gir heller ingen avklaring. Den tipser riktignok om at utfylleren skal «prioritere fagfeltene i feltene nedenfor», men når det ikke *er* noen slike felter der ennå, vil hjelpen bare øke forvirringen.

I dette eksemplet kunne rekkefølgeproblemet vært løst ved å droppe hele spørsmålet om antall, legge ut tre sett nedtrekkslister fra starten av og la et alternativ **Ingen** under listene for prioritet 2 og 3 være uttrykk for at jeg bare har ett område å bidra på. I andre tilfeller kan det være enkelt å bytte om rekkefølgen på spørsmålene, og noen ganger må man ty til å foregripe forklaringen på neste spørsmål i hjelpetekst til det første.

For å unngå misforståelser: Eksemplet viser ikke midtfeltet i et skjema med ambisjoner om å følge ELMER. Verken plasseringen av hjelpsymbolet, bruken av asterisk (*) for å markere spørsmål som *må* besvares eller «voksende» skjemasider ville tilfredsstilt ELMER.

Feltgrupper

- 2.3.5 Hvis minst tre skjemaspørsmål innenfor én side hører logisk sammen, krever ELMER at de samles i en *feltgruppe*. Det vil si at de rammes inn og gis en felles beskrivende overskrift. Innramming er et av de grafiske virkemidlene ELMER vil at skal være likeartet i alle skjemaer fra én oppgaveinnhenter [3.4.9].

Hensikten med feltgruppen er å hjelpe brukeren ytterligere til å forstå hvilke undertemaer siden består av. Som når vi støttes av mellomtitler i en artikkel eller underkaptitlenivået i en bok.

Figur 2 viser grei bruk av feltgrupper for å skille fra hverandre kontaktinformasjon for en søker og dennes fullmektig. Her er fullmektig-feltgruppen grået ut (både ramme, ledetekst og svarfelt), fordi vi allerede har svart at det ikke er aktuelt med fullmektig [2.1.3]. Ideelt burde nok overskriften også vært grå for denne feltgruppen, men det framgår ikke tydelig som krav i ELMER.

- 2.3.5 ELMER presiserer at alle felter i gruppen, det vil si alle som logisk hører sammen,
- 2.3.6 skal trekkes med inn i rammen. En side hvor alle spørsmål hører hjemme i én feltgruppe trenger ingen ramme og ELMER vil ikke ha det. Der gir selve siden og sidenavnet tilstrekkelig «innramming». Hvis ikke hele feltgruppen kan være synlig i bildet samtidig (med en skjermoppløsning på 1024 x 768 piksler), anbefaler ELMER at gruppen deles så sant du kan finne fram til logiske undergrupper og presentere dem hver for seg.

Figur 2 Bruk av feltgrupper
(Utdrag av utfyllingsområdet)

- 2.3.5a ELMER godtar at rammer erstattes med ekstra luft mellom rader, for å uttrykke svakere sammenhenger. Men det kan lett se rotete ut og gjør siden lengre til liten nytte.

Sortering av valglister

- 2.3.9 ELMER krever at svaralternativene i en liste med mange valg sorteres i en rekkefølge som gir mening for brukeren. Hvis rekkefølgen ikke kan forutsees logisk, og det samtidig er mange alternativer, anbefales det å dele opp lista eller presentere den i to trinn.

I Figur 3 er tre spørsmål som henger logisk sammen, gruppert i en feltgruppe. Radioknappvalget **Til annen kommune** i første spørsmål har utløst en nedtrekksliste for valg av tilflyttingskommune. Det er kanskje ikke så mye lettere for brukeren å finne fram i en liste enn å skrive inn kommunenavnet selv, men det kan hjelpe mot skrivefeil og senere avklaringsbehov.

Lista er alfabetisk sortert. Det er bedre enn for eksempel geografisk fra sør til nord. Og begripelig, i motsetning til sortering etter den firesifrede kommunekoden som forvaltningen bruker. Men det er langt fra A til Å. For tiden har vi 431 kommuner i Norge. Bare avanserte brukere vet at de kan taste

Figur 3 Alfabetisk nedtrekksliste

inn forbokstaven i feltet og komme til (nesten) riktig sted. Dessuten varierer det hvor mye forbokstaven hjelper. Hele 74 kommunenavn begynner på S.

Mengder av internasjonale registrerings- og bestillingssystemer på nettet krever at man velger **Country** fra en alfabetisk liste. Luringer her til lands har lært seg å taste O. Da får de fram Oman med Norway rett ovenfor. Selv «forbokstav-trikset» som leder til *første* land på N, er mer plundrete enn travle nettbrukere vil ha det.

Det er altså en fordel om svært lange nedtrekkslister deles opp, selv når rekkefølgen er logisk. Her kunne en liste over *fylker*, med 19 mulige valg, lede videre til en liste over kommuner innen fylket. Å la den første lista bestå av lagsogn (15 stk.) eller bispedømmer (11) vil gjøre vondt verre. Folk flest vil ikke ane hvor kommunen deres hører hjemme. Men fylkesinndelingen kjenner de.

Det hele er altså ganske enkelt: Spør deg selv hva folk *vet* og bygg opp hierarkiene dine etter *det*.

Plassering av skjemaelementer

2.3.4 ELMER foreslår at de ulike elementene knyttet til et svarfelt presenteres i en bestemt rekkefølge. Helt til venstre kommer ledeteksten. Med eventuelt feltnummer først hvis nummerering er viktig for kommunikasjon om feltet [3.1.2]. Så følger eventuelt hjelpsymbol, fortegn (minus/pluss, der det er aktuelt) og svarfelt. Til slutt kommer benevning, formatbeskrivelse eller liknende, når det er nyttig for brukeren. Hjelpsymbol for en feltgruppe skal presenteres bak overskriften [3.4.1], på samme måte som for en ledetekst, men her kommer det altså ikke noe svarfelt bak.

Dette er altså en anbefalt rekkefølge, ikke noe absolutt krav. Det kan tenkes både pedagogiske og estetiske grunner for å gjøre det annerledes, kanskje særlig når flere felter presenteres på samme linje. For brukeren vil nok det viktigste uansett være å ha fått alle forklaringer som gjelder spørsmålet, før han avkreves et svar.

2.3.4 Eventuell framskutt hjelpetekst er anbefalt plassert på linja *under* feltet, men noen ganger kan det dreie seg om viktige forklaringer som bør komme før utfyllingsfeltet, altså på linja *over*.

2.3.7 Skjemaet i Figur 4 på neste side følger anbefalingen. Rekkefølgen er feltnummer + ledetekst, hjelpsymbol og svarfelt. Her har man valgt å presentere ledeteksten over to linjer for å unngå vannrett scrolling, som ELMER ikke aksepterer.

Vi ser også at selve utfyllingsfeltene er plassert pent på linje under hverandre. Ellers ville vi få et ganske rotete bilde. Loddrett orientering av tekst og grafikk behandles ikke av ELMER men betyr selvsagt mye for helhetsinntrykket.

	Grunnlag
Post 1 Samlet omsetning og uttak innenfor og utenfor merverdiavgiftsloven (mva-loven)	? <input type="text"/>
Post 2 Samlet omsetning og uttak innenfor mva-loven. Summen av post 3, 4, 5 og 6. Avgift ikke medregnet	? <input type="text"/>
Post 3 Omsetning og uttak i post 2 som er fritatt for merverdiavgift	? <input type="text"/>
Post 4 Omsetning og uttak i post 2 med standard sats, og beregnet avgift 25 %	? <input type="text"/>
Post 5 Omsetning og uttak i post 2 med middels sats, og beregnet avgift 14 %	? <input type="text"/>
Post 6 Omsetning og uttak i post 2 med lav sats, og beregnet avgift 8 %	? <input type="text"/>
Post 7 Beregningsgrunnlag for tjenester kjøpt i utlandet, og beregnet avgift 25 %	? <input type="text"/>

Figur 4 Rekkefølge for feltelementer (utdrag av utfyllingsområdet)

Anbefalingen er ment for elementer til *utfyllingsfelter*. For radioknapper viser ELMERs egne illustrasjoner en annen ordning, og den samme bør nok gjelde for avkrysningsbokser:

Feltgruppen i Figur 5 er i tråd med *illustrasjonene* i ELMER, uten at det er formulert noen regel om dette. I rekken med svaralternativer kommer radioknappene *først*, mens hjelpsymbolet også her kommer rett bak ledeteksten/svaralternativet. Her blir rekkefølgen mindre viktig, for brukeren må uansett gjennomgå hele serien av alternativer før han kan velge.

Henvendelsen gjelder

Søknad om ny bevilning

Søknad om ny bevilning etter eierskifte

Melding om endringer hos bevilningshaver

Dato for overtakelse av virksomheten [dd.mm.åååå]

Figur 5 Elementrekkefølge for valgfelter

2.3.8

Hvis ledetekstene fortsatt skal stå venstreorientert, ville radioknapper *bak* ledetekstene i eksemplet bety at de enten ikke kom rett under hverandre eller at avstanden ble veldig stor fra tekst til knapp på den øverste linja. ELMER krever at svaralternativene til avkrysningsbokser, radioknapper og nedtrekkslister har tilstrekkelig tekst til å gi mening for brukeren. Da kan det lett bli store variasjoner i ledetekstens lengde.

Nederst i figuren er et datofelt på forskriftsmessig vis åpnet for utfylling ved det midterste valget (... **eierskifte**). Utfyllingsfeltet står mellom ledeteksten og formatbeskrivelsen, slik ELMER anbefaler. Naturlig plass for et hjelpsymbol *her* ville vært mellom ledetekst og svarfelt.

Noen andre regler for plassering og utforming behandles under ELMERs kravgruppe 3.4.